ГЕНЕЗИС ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ПИТАНЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

ХАНЬ Олександр Олександрович - доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук, доцент, Харківський національний університет внутрішніх справ.

https://orcid.org/0000-0001-9912-1547

ЮХНО Олександр Олександрович - професор кафедри криміналістики та судової експертології, доктор юридичних наук, професор, Харківський національний університет внутрішніх справ

https://orcid.org/0000-0002-4771-0531

УДК 343.98 (477)

DOI: https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.3.18

У статті на ретроспективному рівні здійснено дослідження історичного запровадження і удосконалення теоретичних, законодавчих та правозастосовних проблемних питань щодо особливостей створення основ і правовової бази інституту дізнання, його структурних підрозділів і здійснення досудового розслідування кримінальних проступків з розслідування таких видів кримінальних правопорушень на теренах і при різних системах влади на відповідних історичних етапах розвитку України. Окремо акцентовано увагу і досліджено наявну історичну практику запровадження діяльності, ліквідаціїї та поновлення органів дізнання, а також суспільну і відомчу мотивацію щодо прийняття вказаних рішень. На підставі результатів дослідження здійснено розподіл запровадження органів дізнання в правоохоронній сфері на історичні етапи його діяльності. Особливу увагу приділено щодо сучасної діяльності органів дізнання, починаючи з 2020 року, коли в національне кримінальне і кримінально-процесуальне законодавство було запроваджено інститут кримінальних проступків та в досудовое розслідування було введено посади дізнавачів і начальників органів дізнання та підняті питання щодо наявних проблем у їх організаційній і процесуальній діяльності. Окремо досліджено специфіку діяльності органів дізнання в умовах воєнного стану, зміни кримінального і процесуального законодавства на вказаний період та певні результати і проблемні питання, які можуть виникати також й у повоєнній мирній перспективі. Окреслено історичний і сучасний стан та напрями перспективних наукових досліджень у розглянутій сфері. За результатами дослідження надано пропозиції і рекомендації щодо вирішення наявних проблемних питань з теоретичних, законодавчих, організаційних та правозасосовних питань удосконалення діяльності органів дізнання, прав і повноважень дізнавачів та керівників органів дізнання Національної поліції України.

Ключові слова : генезис, історичний розвиток, удосконалення, дізнання, дізнавач, начальник органу дізнання, кримінальний проступок, правопорушення, воєнний стан, законодавство, пропозиції, взаємодія, закон.

Постановка проблеми

Органи дізнання Національної поліції України, завданням яких є, зокрема, досудове розслідування кримінальних проступків, мають свій, хоч і невеликий, але історичний шлях із запровадження, розвитку та удосконалення діяльності, залежно від завдань, які ставилися тією чи іншою владою на час їх історичного існування та в ході генезису. Історичне дослідження запровадження

і становлення структури органів дізнання, а також процесуальні права і обов'язки, повноваження дізнавачів, керівників цих підрозділів дозволяють визначити основні їх історичні етапи, наявний досвід, що дає можливість виокремити як позитивні, так і негативні результати їх діяльності в історичному аспекті щодо досудового розслідування кримінальних проступків з метою напрацювання пропозицій і рекомендацій, які б допомогли удосконалити і напрацювати шляхи вирішення наявних сучасних проблемних питань. Дізнання існує в більшості країн з континентальною системою права. Історія розвитку і удосконалення дізнання як форми досудового розслідування на теренах нашої країни мала свій неповторний шлях та широко застосовувалась у правозастосовній діяльності, інколи переплiталась з досудовим розслідуванням, періодично ліквідувалась, потім знову і знову поновлювалась з метою посилення протидії кримінальним правопорушенням. Перейшовши з царського панування, дізнання використовувалось радянською владою як каральний орган, який залежно від політичної течії, направлялось на «боротьбу зі злочинністю». Інтерпритація його появи, перепрофілювання, реорганізація та інколи відмова від такої форми досудового розслідування (2011 р.) у цілому негативно позначалась на всій системі досудового розслідування та приводила до значного перевантаження органів досудового розслідування і відволікала їх від розслідування тяжких, особливо тяжких, резонансних і багатоепізодних злочинів. З 1 липня 2020 року в кримінальному праві і процесі поновлено інститут кримінальних проступків та органи дізнання, що спонукає до дослідження історичних шлязів і стану запровадження, наявних недоліків та напрацювання певних пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення цього інституту. Так, зокрема, у зв'язку з агресією проти України законодавець був вимушений певну частину кримінальних проступків, враховуючи суспільну небезпечність, перенести до системи злочинів. Але зворотний процес очікується вже після наступлення мирного часу, коли зі злочинів певна їх частина буде на законодавчому рівні віднесена до кримінальних проступків. Тому вивчення генезису щодо досудового розслідування кримінальних проступків, допроцесуальну і процесуальну діяльність органів дізнання, має значну і суттєву перспективу щодо подальших наукових досліджень.

Стан дослідження

Питання діяльності органів дізнання щодо досудового розслідування кримінальних проступків завжди викликали зацікавленність учених з кримінального права та процесу, криміналістики, адміністративного права, психології та інших галузей науки стосовно організації і здійснення діяльності таких органів, їх взаємодії з органами досудового слідства, оперативними та іншими підрозділами органів внутрішніх справ (далі-ОВС), а в подальшому поліції. Завжди були цікавими і дискусійними питання кваліфікації кримінальних проступків, їх підслідність та відмінність від адміністративних проступків, непроцесуальні і процесуальні особливості проведення досудового розслідування кримінальних проступків. Так, порушені питання досліджували такі вчені, як: Ю.П. Аленін, Л.І Аркуша, М.В. Багрій, О.П. Бойко, Р.І. Благута, В.Г. Дрозд, М.В. Дударець, С.О. Заїка, О.В. Кубарєва, В.В. Литвинов, В.В. Рогальська, А.Г. Гаркуша, Ю.В. Гуцуляк, М.А. Макарова, К. Мешкова, О.А. Пархоменко, М.Ю. Романов, О.В. Сачко, О.Ю. Татаров, С.С. Чернявський, М.С. Цуцкірідзе, О.О. Хань, І.С. Шаповалова, О.О. Юхно та ін. За час дії КПК України з 1960 року по 2020 роки було досліджено і надруковано значну кількість наукових праць щодо проблем підслідності кримінальних правопорушень органам дізнання, особливостей їх співвідношення з попереднім (досудовим) розслідуванням злочинів та іншим питанням. Дослідження у вказаному напрямі здійснювались у двох напрямах, зокрема: 1) щодо організаційно-правових і адміністративних засад діяльності органів дізнання та дізнавачів: С. Довгунь, А. Нікуліна, В. Голунько – у 1917 р.; О. Шевченко – у 1918 р.; М. Калантура – у 2019 р. і 2) кримінально-процесуальні напрями діяльності органів дізнання та визначення статусу дізнавачів, що є нашою метою. Так,

В. Вапнярчук у 2000 році досліджував питання «Процесуальне становище особи, яка проводить дізнання», а у 2005 році. О. Андрушко досліджував «Дізнання в органах Прикордонної служби України», а В. Мазан «Організація і процесуальні проблеми вдосконалення діяльності органів дізнання». Особливості проведення дізнання у 2006 році досліджував П. Денисюк «Протокольна форма дізнання». Пізніше у 2009 році І. Скуляк вивчав «Нормативно-правове регулювання діяльності органів дізнання в Україні». Участь дізнання у профілактиці кримінальних правопорушень у 2010 році досліджував А. Форостяний «Профілактична функція міліції як органу дізнання». У період прийняття чинного КПК України у 2012 році О. Римарчук досліджував напрями «Орган дізнання, як суб'єкт доказування у кримінальному процесі». Напередодні, до внесення з 1.07.2022 р. відповідних змін до КК України і КПК України щодо визначення поняття кримінальних проступків, проведення досудового розслідування у формі дізнання і запровадження органів дізнання, у монографії у 2018 році В. Дрозд досліджувала «Правове регулювання досудового розслідування : проблеми теорії і практики», у якій певна частка була приділена й наявним проблемам запровадження і реалізації вказаних питань з дізнання. Однак, враховуючи корінні зміни в проведенні досудового розслідування кримінальних проступків у КПК України 2012 року, початок їх запровадження у 2018 році та остаточного прийняття рішення з цього питання вже у 2020 році, то доцільно акцентувати увагу на наукових працях учених останніх років у дослідженому нами напрямі, що зможе завершити історичний екскурс з порушених питань. Оскільки метою нашого дослідження є саме кримінально-процесуальна складова дізнання, то ми зупинимось саме на цьому напрямі дослідження. Враховуючи початок діяльності дізнання відповідно до чинного КК України і КПК України з 1 липня 2020 року, то особливої уваги заслуговують наукові друковані роботи, починаючи з цього часу, зокрема – навчальний посібник «Дізнання в Національній поліції» колективу авторів виданий у 2022 році Дніпропетровським державним університетом внутрішніх справ за загальною редакцією д.ю.н., доцента, заслуженого юриста України, заступника Голови Національної поліції України-начальника Головного слідчого управління, генерала поліції 3-го рангу М.С. Цуцкірідзе [1]. Заслуговує також на достойну увагу й виданий у 2022 році навчальний посібник «Досудове розслідування та судове провадження щодо криміналістичних проступків у питаннях та відповідях» колективом авторів Макаровим М.А., Заїкою С.О., Кубарєвим О.В. [2] Не менш цікавою є монографія Романова М.Ю. і Кобзара О.Ф. «Організаційно-правові адміністративні та кримінальні процесуальні аспекти діяльності підрозділів дізнання» виданою в 2022 році у Донецькому державному університеті внутрішніх справ [3], але вона все ж таки розкриває дізнання більше в адміністративному і організаційно-правому аспекті у співвідношенні з кримінально-процесуальними проблемами на стику двох галузей права, що розширює діапазон наукових пошуків і їх ефективність для теорії, удосконалення законодавчих і правозастосовних проблемних питань. Вказані та інші наукові дослідження порушують проблемні питання запровадження і удосконалення досудового розслідування кримінальних проступків та діяльність органів дізнання з урахуванням їх роботи з 2020 р. до 2022 року. Однак, слід очікувати подальші наукові пошуки в цьому напрямі за результатами діяльності органів дізнання вже за інший період діяльності у 2023-2024 рр., враховуючи сучасну історичну площину воєнного стану та наявні проблемні питання, що є актуальним напрямом подальших наукових досліджень.

Мета дослідження

Метою статті є дослідження генезису теоретичних, законодавчих, нормативно-правових актів та правозастосовної діяльності з питань запровадження і процесуальної діяльності органів дізнання щодо досудового розслідування кримінальних проступків на історичних теренах України, його етапів та сучасних проблемних питань у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу

Поява з 1 липня 2020 року у чинному національному кримінальному і кримінальному процесуальному законодавстві поняття кримінальних проступків і створення органів дізнання, введення посад дізнавачів і начальників органів дізнання розширила можливість з'ясування і встановлення теоретичних, законодавчих, управлінських, правозастосовних та інших проблемних питань у цьому напрямі досудового розслідування. У таких дослідженнях доцільно з'ясувати цей напрям з точки зору генезису, що дозволить розширити методику таких досліджень, використання наявного історичного досвіду та вирішення проблематики удосконалення цього напряму досудового розслідування у сучасному стані. За визначенням Г. Г. Кривчика історичний метод дозволяє дослідити розвиток об'єктів у хронологічній послідовності, коли шляхом порівняння виявляють загальне і особливе, а також причини спільних рис і розбіжностей, а також зміни, що відбулися, які зіставляють рівні розвитку досліджуваного об'єкта і визначають тенденції розвитку [4, с. 55 – 61; 3, с. 83], що ми підтримуємо. На підтвердження вказаного В. Чернєй і С. Чернявський зазначають, що генеза та сучасний досвід застосування інституту спрощеного провадження як у нашій державі, так і в іноземних країнах засвідчує необхідність подальшого вдосконалення цієї процесуальної форми [5, с. 7]. Тому вивчення саме генезису цих питань допоможе ефективно використовувати історичний досвід у цьому напрямі. На відміну від інших учених, ми дотримуємось наукової позиції, що становлення дізнання не можна поєднувати з історичними етапами становлення досудового розслідування і оперативно-розшукової діяльності. Так, за визначенням В.Галагана та М. Яковенко, саме при дії Зводу законів російської імперії 1832 року дізнання як стадія кримінального судочинства фактично набувало формату попереднього слідства, що здійснювалось не лише письмово, а й усно і здебільшого без дотримання процесуальної форми й обмеження термінами [6, с. 28-37]. Ю.А. Холод визначає, що реформа правопорядку 1860 року розділила функції досудового розслідування між мировими суддями – які розглядали дрібні кримінальні і цивільні справи та судовими слідчими – які здійснювали попереднє слідство [7, с. 163-164; 3, 96-97]. Подальше реформування, за визначенням П. В. Берназа, розмежувало стадії процесу таким чином: дізнання проводила – поліція, попереднє слідство – судові слідчі, судове слідство – судді [8, с. 156; 3, с. 98]. З'ясовано, що ще в минулому сторіччі з'явилися наукові роботи правників і практиків щодо розмежування і визначення процесів та особливостей досудового слідства і дізнання. Так, зокрема, в роботі О. Попова за 1885 рік «Керівництво для чинів Корпусу жандармів під час здійснення слідства та дізнання» ним зазначалось, що дізнання як початкове поліцейське провадження має на меті виявлення і збирання основних даних для засвідчення відомої події, яка є діянням, що заборонено законом з метою викриття винуватця цього діяння [9, с. 89]. У той же історичний період, з різницею у 10 років, В. Даневський зазначав, що дізнання є «фундаментом» попереднього слідства, і воно узагальнює найбільш важливі матеріали щодо події правопорушення та осіб, які є причетними до неї та подалі підлягає дослідженню слідчим [10, с. 74; 3, с. 97]. Уточнюючі функції дізнання на той історичний період О. Квачевський визначав, що не слід ототожнювати дізнання з розшуком, оскільки розшук є частиною дізнання [11, с. 149]. Таким чином, за визначенням В.Т. Томіна на той історичний час сформувалась наукова думка, що метою процесуальної діяльності є викриття осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, визначення міри їхньої вини і призначення їм справедливого покарання або інших заходів державного чи державно-громадського впливу, які забезпечують у конкретних випадках щодо кримінальних проступків досягнення цілей кримінального покарання, без призначення покарання [12, с. 65-70]. Беручи участь у дискусії з порушених питань С. Гирько, характеризуючи дореволюційне законодавство і, зокрема, сутність дізнання, зазначав, що воно полягало у виявленні ознак злочину, провадженні першочергових слідчих дій і розшуку злочинця, у дослідженні всіх обставин учинених зло-

чинів, зокрема невеликої тяжкості, що підсудні мировим суддям [13, с. 152]. У подальшому історичному етапі, за визначенням М.Ю. Романова і О.Ф. Кобзаря, з точки зору адміністративно-управлінського напряму, використання радянською владою дізнання як форми розслідування, слугувала однією із форм карального механізму притягнення осіб до кримінальної відповіальності за період її існування, а підрозділи, що безпосередньо здійснювали дізнання були структурними одиницями організаційно-штатного розпису органів правопорядку, на які покладали відповідні функції та завдання [3, с. 73-74]. Вказане регулювалось першим КПК УРСР 1922 року, де в ст. 102 окреме місце було відведено дізнанню, на які було покладено збір доказової інформації в справах про кримінальні правопорушення. До дізнання входили органи : міліції, карного розшуку, державного політичного управління, податкової, продовольчої, санітарної, технічної, торгової інспекції та інспекції праці в справах, віднесених до їх відання та деякі інші [14]. З прийняття нового КПК УРСР у 1927 році М.О. Чельцов-Бебутов визначав, що метою кримінального процесу того періоду є боротьба зі злочинністю [15, с. 6], але вказаний хибний шлях і «завдання боротьби зі злочинністю та перемоги над нею» з боку колишнього керівництва Союзу РСР на сьогодні відпав і не знайшов свого історичного продовження, замінивши у законодавстві і правозастосовній діяльності органів дізнання, досудового слідства і в оперативно-розшуковій діяльності термінологічно на більш коректний вислів – «з боротьби» – на протидію кримінальним правопорушенням. Вищезазначені негативні по своїй сутності завдання колишньої радянської влади також негативно і суттєво впливали на весь процес протидії кримінальним правопорушенням, зокрема й на діяльність органів дізнання, що підтверджено історичним негативним досвідом, який існував аж до появи нової української державності у 1990 році. У цьому ж КПК 1927 р. статтею 95 передбачалось проведення дізнання у справах, у яких попереднє слідство не є обов'язковим, і відповідно до статті 97 дізнання у справах, у яких попереднє слідство було обов'язковим.

Продовжуючи дослідження генези діяльності органів дізнання за радянських часів, слід зазначити, що обсяги досудового розслідування кримінальних правопорушень після Другої світової війни збільшились у рази, і тому органи прокуратури, які на той історичний час його проводили, уже не могли фізично це здійснювати. З прийняттям у 1960 році КПК України дізнання приймає самостійний статус як форми досудового розслідування дрібних злочинів [16]. Тому невипадково в системі Міністерства охорони правопорядку СРСР були створені органи досудового розслідування. Але і ці заходи уряду не змогли впоратись з кількістю кримінальних правопорушень. Тому влада приймала певні законодавчі і нормативно-правові акти, які були направлені на вирішення цієї проблеми. Так, наказом Міністерства охорони громадського порядку від 31.07. 1963 року «Про провадження дізнання в органах міліції» було встановлено порядок, згідно з яким проведення дізнання в кримінальних справах слід було доручати найбільш досвідченим та з юридичною підготовкою оперативним працівникам карного розшуку, а також співробітникам служби з боротьби з розкраданням соціалістичної власності, інших служб, а також дільничним інспекторам без звільнення останніх від основних службових обов'язків. Через збільшення кількості хуліганських проявів зазначені кадрові зміни були відображені в Указі Президії Верховної Ради СРСР від 26.07. 1966 року «Про посилення відповідальності за хуліганство» [17] та внесені відповідні зміни до КПК України, що трансформувалось пізніше у Протокольну форму. Однак, відсутність достатньої кількості кваліфікованих юристів з вищою освітою (більшість офіцерського складу міліції мала на той час лише середню юридичну освіту) і відповідно низька якість розслідування вимусила створити органи дізнання. Так, відповідно до Наказу МВС СРСР і України від 05.08.1982 року № 254 «Про створення спеціалізованих підрозділів дізнання в органах внутрішніх справ та затвердження Типового положення про них» були створені такі підрозділи. Крім цього, введено в дію Інструкцію з ор-

ганізації і провадження дізнання в органах внутрішніх справ.

У той же час, у спеціальній літературі не зазначається і не уточнюється про те, що в органах внутрішніх справ (далі-ОВС) за час дії КПК України 1960 року існувало дві форми дізнання: 1) оперативні підрозділи ОВС були налілені правом його проводити, починаючи з проведення дослідчої перевірки, потім порушити кримінальні справи, (без права пред'являти обвинувачення) і при наявності доказів і осіб, які вчинили правопорушення, винести постанову про передачу по підслідності (за затвердженням її наглядаючим прокурором) та передати в слідчі підрозділи органів внутрішніх справ чи за підслідністю іншим інстанціям (зокрема, про вчинення правопорушення військовослужбовцями невійськових злочинів та ін.) для пред'явлення обвинувачення і закінчення досудового розслідування по таким справам; 2) штатні підрозділи дізнання, що були в кожному райвідділі (лінійних відділах) внутрішніх справ і в Управліннях МВС України в містах і областях та на залізницях, які мали право проводити дослідчу перевірку заяв і повідомлень за результатами чого, при наявності підстав, порушували кримінальні справи, по яких не було встановлено або не було затримано підозрювану особу (по нерозкритих злочинах), які після проведення всіх першопочаткових слідчих і оперативно-розшукових дій, їх призупиняли провадженням до встановлення вказаного. У разі встановлення винних осіб, кримінальна справа поновлювалась провадженням штатним дізнанням і передавалась після винесення відповідної постанови про передачу по підслідності за узгодженням з територіальним наглядаючим прокурором у підрозділи досудового слідства для закінчення такого провадження. Процесуальний контроль за діяльністю підрозділів дізнання і надання методичної допомоги районним і лінійним відділам ОВС здійснювали відділи дізнання при міських і обласних Управліннях МВС України в областях і УМВСУ на залізницях, які, у свою чергу, контролювались відділами і слідчими управліннями УМВС України областей і УМВС України на залізницях (останні нині скасовані).

У подальшому, у роки перебудови, удосконалення і розвитку демократії, вплив міжнародних інституцій і не завжди помірна імплементація провідних світових трендів та цінностей поступово склали в країні негативне ставлення до певних правових інститутів, зокрема адвокатури і дізнання (як до скороченної форми досудового розслідування у вигляді «Протокольної форми»). На фоні вказаних суперечок, з метою збереження органів дізнання та підвищення їх ефективності, в подальшому видається наказ МВС України від 22 .12. 1995 року № 880 «Про невідкладні заходи щодо вдосконалення структури і організації діяльності штатних підрозділів дізнання органів внутрішніх справ» [18]. З цією ж метою, йому на заміну приймаються накази МВС України та від 26.10.2006 року № 1066 та від 02.09. 2008 року № 422. Але в суспільстві на той час продовжується розширення дискусійного напряму, які підігріваються окремими політичними силами (оскільки їх представників притягують за кримінальні проступки і адміністративні правопорушення щодо незаконного збору зібрань і акцій без надання дозволу органів місцевої влади на їх проведення) під гаслами про те, що органи дізнання не орієнтовані на демократичні цінності та сучасні на той час зрушення. Крім цього, і керівники райвідділів та інших структурних підрозділів внутрішніх справ у якійсь частині бажали їх скасування, оскільки частину процесуальних документів вони підписували при закінченні проведення дізнання, на які за неякісне розслідування наглядаючі прокурори вимагали їх дисциплінарне покарання за неякісний контроль. Усе вищезазначене, на нашу думку, у цілому й призвело до ліквідації органів дізнання в системі МВС України відповідно до наказу МВС України від 31.05. 2011 року за № 245 «Про організаційно-штатні зміни в стуктурі МВС». Разом з тим, серед учених і практичних працівників дискусія про доцільність введення в досудове розслідування кримінальних проступків не вщухала і в положення нового КПК України 2012 року [19] була закладена основа і перспектива щодо введення кримінальних проступків і підрозділів дізнання, що й з великими зусиллями че-

рез 8 років, тобто з 01 липня 2020 року було запроваджено в досудове розслідування та прийнято відповідне положення [20]. У той же час, законодавчо не були в повному обсязі вирішені проблемні питання щодо обсягу і повноважень дізнавачів та керівників органів дізнання, про терміни проведення дізнання, підслідності та ін., що належить унормуванню. Таким чином, вивчення генезису дослідженого напряму підтвердило доцільність запровадження в досудове розслідування такої форми дізнання, як досудове розслідування кримінальних проступків та удосконалення наявних проблем, що позитивно вплине в цілому на систему протидії кримінальним правопорушенням в Україні.

Висновки

1. Дослідження генезису створення і діяльності органів дізнання для проведення досудового розслідування кримінальних проступків має свій складний процес, що пов'язується з дискусійними питаннями щодо доцільності їх існування, співвідношення з досудовим розслідуванням злочинів та оперативно-розшуковою діяльністю. Окремі вчені розділяють на історичні етапи запровадження дізнання, але вони їх прив'язують із започаткуванням досудового розслідування у Соборному уложенні 1649 р., а також (основні посилання вони адресують до «Руської правди», яка визначила форми розшуку «звід» і «гоніння по сліду» і дізнання на той час повинні були вести потерпілі особи), яке в цілому формувалось поряд з розшуковою діяльністю різними ланками з боку відповідних структур і чисельних представників влади держави (волосні, посадські люди, пристави, губні старости, земські поліцейські) та ін. Тому дотримуватись запропонованим таким історичним етапам, зокрема щодо створення органів дізнання, на нашу думку, є недоцільним, оскільки вони підміняють і змішують окремі історичні кроки і етапи державотворення та реальну правозастосовну діяльність того історичного часу. Пропонуємо виділити такі пізні та більш точні історичні етапи реального запровадження органів дізнання : 1) *етап реалізації законодавства* відповідно до Зводу законів Російської імперії 1832 року, Указу Олександра II 1860 р. («наказу поліції про провадження дізнання для розслідування обставин, що можуть містити в собі ознаки злочину або проступку» і Уложення законів 1864 року), коли поліція як орган дізнання фіксувала першопочаткові дії з виявлення кримінальних правопорушень і доказів та передавала їх для проведення досудового розслідування судовим слідчим, мировим суддям чи прокурорам, залежно від тяжкості вчиненого; 2) *етап використання радянською владою законодавчого досвіду царської Росії* і формування тоталітарних принципів запровадження каральних і насильницьких форм і методів ведення дізнання і досудового розслідування; 3) *етап після Другої світової війни*, коли непропорційно формувалась діяльність органів дізнання відомчими нормативно-правовими актами МВС СРСР, змішуючи при цьому повноваження щодо проведення дізнання серед співробітників різних підрозділів міліції; 4) *сучасний етап* створення і запровадження органів дізнання щодо проведення досудового розслідування кримінальних проступків, починаючи з 1 липня 2020 року по наступний час. **2**. Стосовно положень глави 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків» чинного КПК України, слід акцентувати увагу на їх недоопрацюванні, зокрема щодо відсутності чіткого положення *про право керівника органу дізнання безпосереднъо проводити досудове розслідування кримінальних проступків з наділенням його при цьому правом дізнавача* (що вимагає повсякденна правозастосовна діяльність, некомплект і плинність кадрів та ін.) і доцільність внесення до ч. 1 ст. 39-1 КПК України «Керівник органу дізнання» ключового доповнення – «… *керівник органу дізнання організує досудове розслідування кримінальних проступків»*, що відсутнє, на відміну від повноважень начальника органу досудового розслідування. Крім цього, доцільно у післявоєнному стані привести кримінальне, кримінально-процесуальне законодавство і нормативно-правову базу щодо регламентації діяльності дізнання відповідно до мирних умов. **3.** Саме дослідження генезису діяльності органів дізнання і

досудового розслідування кримінальних проступків буде слугувати недопущенню історичних помилок їх при запровадженні, реформуванні, ліквідації та поновленні зі значним запізненням, що неуможливить їх повторенню в майбутньому та буде сприяти ефективному захисту прав, свобод і законних інтересів громадянина і людини та дотримання законності в нашому суспільстві. Втім, порушені нами у статті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Література

1. Дізнання в Національній поліції : навчальний посібник. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України М.С. Цукірідзе. Дніпро. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Київ. Головне слідче управління Національної поліції України. Київ. 7БЦ. 2022. 316 с.
2. Макарова М.А., Заїка С.О., Кубарєва О.В. Досудове розслідування та судове провадження щодо кримінальних проступків у питаннях і відповідях : навчальний посібник. Київ. Видавництво «Центр учбової літератури». 2022. 77 с.
3. Романов М.Ю., Кобзар О.Ф. Організаційно-правові, адміністративні та кримінальні процесуальні аспекти діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України : монографія. Кропивницький. Донецький державний університет внутрішніх справ. Київ. 7БЦ. 2022. 540 с.
4. Кривчик Г.Г**.** Основні загальнонаукові методи дослідження в історичних науках. *Грані(історія).* 2017. №20(12). С.55-61. DOI :https://doi.org/10.15421/1717165/.
5. Чернєй В., Чернявський С. Запровадження інституту кримінальних проступків у контексті реформування системи досудового розслідування в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 3 (112). С. 7. DOI: https//doi.org/10.3327/01191123.7.
6. Галаган В., Яковенко М. Становлення і розвиток дізнання як форми досудового розслідування в Україні. *Наукові записки НАУКМА*. 2020. Т.6. С. 28-37. (*Серія «Юридичні науки»*).
7. Холод Ю.А. Загальна поліція Російської імперії в Україні в 1862-1905 рр : дис. …канд. юрид. наук. 12.00.01. Харків. 20002. С. 163-164.
8. Берназ П.В. Становлення та розвиток здійснення досудового слідства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С.156.
9. Попов А.А. Руководство для чинов Корпуса жандармов при производстве следствий и дознаний. Составитель полковник А.А. Попов. Типография Месника и Римана. 1885. С. 89.
10. Даневский В.П. Наше предварительное следствие, его недостатки и реформы. Товарищество Скоропечатность Левенсона. 1895. С. 74.
11. Качевский А. Об уголовном преследовании, дознании и предварительном исследовании преступлений по судебным уставам 1864 года : теоретическое и практическое руководство в 3 томах. Типография Ф.С. Сушинского. 1866. Т.1. С.149.
12. Томин В.Т. Понятие цели советского уголовного процесса. *Правоведение*. 1969. № 4. С. 65-70.
13. Гирько С.И. Некоторые аспекты характеристики полицейского дознания по уголовно-процессуальному законодательству России XVIII-XIX. *Colloguium-journal/ Jurisprudence*. 2019. №10 (34). С. 152.
14. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР. Харьков. Юрид. изд-во Наркомюста УССР. 1925. 124 с.
15. Чельцов-Бебутов М.А. *Советский уголовный процесс*. Выпуск 1. Харьков. Юридическое издательство Наркомата юстиции УССР. 1927. 126 с.
16. Кримінально-процесуальний кодекс України. Закон УРСР від 28 грудня 1960 року № 1001-05. *Відомості Верховної Ради УРСР* 1961. № 2. Ст. 15.
17. Об усилении ответственности за хулиганство : Указ Президиума Верховного Совета СССР от 26 июля 1966 г. № 5363-VI. *Ведомости Верховного Совета СССР*. 1966. № 30. Ст. 595.
18. Про невідкладні заходи щодо вдосконалення структури і організації діяльності штатних підрозділів дізнання ОВС України. Наказ МВС Укрїни від 29 грудня

1995 р. № 880. Редакційно-видавничий відділ МВС України. 1995 р. 27 с.

19. Про вдосконалення діяльності підрозділів дізнання органів внутрішніх справ України. Наказ МВС України від 2 вересня 2008 р. № 422. Редакційно-видавничий відділ МВС України. 2008. 16 с.

20. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 червня 2024 р. (джерело документа : https: //zakon.rada.gov.ua). Київ. Паливода А.В. 532 с. (Кодекси України).

21. Про затвердження «Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України». Наказ МВС України від 20.05. 2020 року № 405. Редакційно видавничий відділ МВС України. 2020. Київ. МВС України. С. 4-10.

22. Дрозд В.Г. Правове регулювання досудового розслідування : проблеми теорії та практики : монографія. Одеса. Видавничий дім «Гельветика». 2018. 448 с. (с. 49-70).

23. Цуцкіридзе М.С. Кримінальна процесуальна діяльність слідчого : теорія та практика : монографія. Вступне слово проф. М.А. Погорецького. Київ. Алверта. 2020. 562 с.

Khan Oleksandr Oleksandrovych, Candidate of Law, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure and Organisation of Pre-trial Investigation, Kharkiv National University of Internal Affairs
https://orcid.org/0000-0001-9912-1547;
e-mail: aa_khan@ukr.net .
Yukhno Oleksandr Oleksandrovych, Professor of the Department of Criminalistics, Forensic Science and Premedical Training, Doctor of Law, Professor, Kharkiv National University of Internal Affairs
https://orcid.org/0000-0002-4771-0531
e-mail:oleksandruhno2@gmail.com

THE GENESIS OF THE ACTIVITIES IN NATIONAL POLICE OF UKRAINE INVESTIGATIVE AUTHORITIES IN RELATION TO THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENCES

The article retrospectively examines the historical introduction and improvement of theoretical, legislative and law enforcement issues relating to the specifics of establishing the foundations and legal framework of the institute investigation, its structural units and pre-trial investigation of criminal offences to investigate such types of criminal offences in the territory and under different systems of government at the relevant historical stages of Ukraine development. Special attention is paid to and the existing historical practice of establishing, liquidating and re-establishing investigative authorities, as well as the public and departmental motivation for making these decisions is investigated. Based on the results of this research, the author divides the introduction of investigative authorities in law enforcement into historical stages of their activities. Particular attention is paid to the current activities of the investigative authorities, starting from 2020, when the institute of criminal misconduct was introduced into the national criminal and criminal procedure legislation and the positions of investigators and heads of investigative authorities were introduced into the pre-trial investigation, and the author raises the issue of existing problems in their organisational and procedural activities. The article also examines the specifics activities of the investigative authorities under martial law, changes in criminal and procedural legislation during this period, as well as certain results and problematic issues that may arise in the post-war peaceful perspective. The article outlines the historical and current state and directions of future scientific research in this area. Based on the results of this research, the author provides suggestions and recommendations for solving the existing problematic issues on theoretical, legislative, organisational and law enforcement issues of improving activities of the investigative authorities, the rights and powers of the investigators and heads of the investigative authorities of the National Police of Ukraine.

Keywords: genesis, historical development, improvement, inquiry, inquiry officer, head of the investigative authority, criminal offence, offence, martial law, legislation,suggestions, interaction, law.